

Laura Mingegi

Milurte berriaren aurpegi ezkutuak

Aurreko urteetako balantzeetan egin izan dudan bezalaxe, aurten ere gertakari zehatzei lotu ordez, joerei lotuko natzaie, azken urte honetako joerak, keriak edo dena-delakoak nondik nora jo izan duten ikusteko asmoz.

2000. urtearen hasieran ia mundu osoan bolanderaz ospatu zen garai berri baten hasiera, XXI. mendea. Lehen digitua aldatzeak eta zenbakiaren borobiltasunak probokatu zuten artifizioa, eta garai berri baten atarian geundelako irudia hedatu zen imajinario kolektiboan. 2000. urtea, halere, milenarismo faltsuaren atea baino ez zen izan. Egiatzko milurteko berrian 2001. urtearekin batera sartu gara, eta berau ez da hasi urtarrilaren 1ean, irailaren 11n baizik. Ospakizun, bolandera eta xanpainik gabe, irailetik hona garai berri batean gaudelako sentsazio ia fisikoa dugu, eta inoiz baino gehiago nozitzen dugu McLuhan-en aldea globaleko kideak garela, ezinbestez.

Milurtearen sindromea

Trantsizio garaian kulturaren joera isiltasunarena da. Munduaren zaratak estali egiten du, une batez, sortzaileen ahotsa. Kulturgileak hartzaileago dira igorle baino, eta komunikazioa norabide bakarrekoa dela ematen du lehen momentuan. Albisteak gureganatzeko abiadurak, batetik, eta albiste horiek egiaztatzeko zailtasunak, bestetik, informazio kontsumitzaile pasibo bihurtu gaitu, horixe izanik globalizazioaren ezaugarri behinena, denak berdintzen gaituela informazioaren hartzaile gareino eta, neurri handi batean, instrumentalizazioaren aurrean erreakzio berdintsuak erruten ditugula.

Adi gelditu eta joerak sumatzeari ekin. Giroa usaindu eta barneko beharrizanei aditu, espektatibak behatu eta hausnarketa egin. Sortzaileak bisagra sentitzen dira aldaketa garai hauetan. Egoeraz blai daude eta horrek ezberdin egitera behartzen dituela sentitzen dute. Izu berria modu berrian adierazi behar da, egonezina azaltzeko adierazpide berriak behar dira. Tortsio beharra igartzen da, sormenaren *tour de force* berria, modu zaharrek ez baitute garai berrietarako balio.

Mestizaia nagusi

Sindrome honen lehen zantzua mestizaia da. Mestizaia materialetan, arte plastikoei dagokiela, eta mestizaia generoetan, literaturari dagokiola. Pintura, eskultura eta grabatua nahastu egiten diren bezalaxe, literaturan ere nahastu egiten dira —gero eta gehiago nahastu ere— narritiba, poesia eta saiakera. Egileak bere burua behartuta ikusten du hausnarketa egitera, eta beharrizanak bultzatuta, genero askoren metaketa den genero berri bati ekin dio, aforismoa deitu, rapsodia deitu edo saiakera arina deitu. Edonola dela ere, flashak dira, espiritu pentsalariaren garrasi txikiak, laguntza-dei kamuflatuak, itotzear da-goenaren arnas-bafadak.

Narratiban muga bereizgaitza marrazten dute fikzioak eta errealtateak. Errealtate fikzionatuak azaltzen dira batzuetan, edo fikzio errealistak bestetan. Beti ere irakurlearen kezketara hurbiltzen ahalegintzen dira egileak; horretarako gai hurbilak, gizatiarrak bilatzen dituzte baina, aldi berean, gizatasunaren muinera jo nahi duen hausnarketari ekiten diote. Bizi dugun garai epiko honetan, epika gutxi idazten da, eta lirikak betetzen du ezinegonaren hutsunea, lirikarako garai txarrak direnean gertatu ohi den bezalaxe.

Neo-existentzialismo literarioa

Nolanahi ere den, errealtateaz mintzatu beharrak ez du sorrarazi neo-errealismo berririk. Zerbait sortzekotan,

neo-existentzialismo berria sumatzen da gaur egungo gaietan. Azken finean, Albert Camus eta Jean-Paul Sartrek Bigarren Mundu Gerraren amaieran sentitu zuten hura ez zen oso urruti egongo gaur egun iragartzen ari den Hirugarren Mundu Gerraren hasieran senti daitekeen honetarik. Orduan eta orain ez dira oso ezberdinak absurdoaren sentsazioa, galera sentimendua, gauza berberak berriz ere bizi beharraren fatalitatea eta, azkenik, norberaren errealtate sozial, politiko eta kulturalarekin, nola edo hala, konprometitzeko beharrezana.

Konpromiso sozial honen fruitu, eta mestizaiaren sentsazioaren fruitu ere, inmigrazioaren gaia sartu da euskal narratibagintzan. Martin Ugalde aitzindari izan zen puntu honetan ere. Eta beraren ostean beste hainbat idazlek heldu diote inmigrazioaren dramari, modu batera edo bestera. Koldo Izagirre, Pablo Sastre, Iñaki Fiera eta Ixiar Rozasek inmigrazioa hartu dute gaitzat beren azken lanetan.

Inmigrazioarekin batera, introspektzioa da urte honetako narratibaren beste zantzu bat, egoera orokorrarekiko inpotentzia sentsazioak sortuta. Baitara biltze honek, alabaina, ez du zentzu negatiborik. Ez du etsipenik adierazten, gizamina baizik. Gizatasunaren ezaugarriei begiratzeko dio literaturak, pertsonak komunean ditugun balioei behatu, hemen eta beste edonon konparti ditzakegun itemak agerian jarri, gizateria bat eta bakarra baita, eta patu bera konpartitzen dugu guztiok, partiketan zorte ezberdinak suertatu bazaizkigu ere.

Euskal poeta gazteak egun idazten ari diren poemetan ere (Urtzi Urrutikoetxea, Jon Benito, Kemen Lertxundi) suma daiteke aurreko belaunaldietako espektatibek zapuzketa. Balizko mundu bat kontatu diegu eta mundu erreala ez da margoztutakoa bezalakoa. Indarkeria politikoaren erromantizismoa entzun dute etxean (gurasoek grisen aurretik korrika aritzen zireneko hura) eta kalean ikusten duten bortizkeria politikoa ez da, dagoeneko, batera erromantikoa. Beste nonbait esan dut «belaunaldi mutantea» sortu dugula, sortzaile berriei idealez mintzatu zaielako, aurrekoen ilusioaz blaituriko diskurtsoa jaso du-

telako, baina ez zaielako eredu argirik eman, ezta ilusio-
natzeko goerarik eskaini ere.

Partikularren unibertsaltasuna

Orain bost urte, Andorran burutu zen Galeuzca batean nioen baliabide berrien eraginez eta, zehatzago, interneten eraginez, nabaria zela zenbait idazleren lanetan eremu zabalagoetara heltzeko ahalegina, ahalegin horretan zehaztasunak galduz eta generalitateak irabaziz. Irakurle potentzialen eremua zabaltzean, lokalismoak baztertzen ziren eta erreferente kultural zabalagoak bilatzen ziren jende gehiagok uler zezan. Jatorrizko hizkuntza txikian idazten zen, bai, baina begirada itzulpenean jarrita zegoen. Formatua, egitura eta hizkera arintzen ziren, eta «zer» esan baino, ardua berria zen «nola» esan «noraino» heltzeko, testua hemen eta ahalik eta urrunen ulergarria izan zedin. Polisemia saihestu, hitz bakoitzari esanahi bakarra erantsi eta edonon ulertzeko moduko erreferenteak bilatu. Moldaketa honetan garaile ateratzen ziren hizkera arrunta, narrazio tradizionala, grafismoa eta lengoia denotatiboa, eta galtzaileen artean, polisemia, deskribapen zehatzak, narratibitatea, liris-moa eta lengoia konnotatiboa genituen. Agian ez zen bide zuzena, baina ulergarria zen egileek honela jokatzea.

Gaur egun ikusi da, zorionez, baliabide berrien erabilpenak ez duela horrelako mugarik ezarri behar testuan, eta horren froga egile batzuen lana dugu, interneterako jauzia egin dutenean, ez baitute kontzesio estilistiko ezta linguistikorik egin. Koldo Izagirre (nor bestela?) dugu aitzindari, baina bide beretik badatoz etorri beste batzuk. Azken finean, mundu zabaleko erreakzio eta sentimendu guztiak, tamaina txikian, norberaren auzoan ere garatzen dira, Misses Marplek erakutsi zigun bezala.

Inmanentismoa nagusi

Zenbat eta globalagoa izan mundua are eta intentsuagoa da partikularizatzeko beharrezana. Begirada baitara biltzen

da giza izaera aztertzeraz, gizakiak garen animalia espezie berezi eta ahaldua arakatzera. Eta partikularizatzeak, subjektu bakar batengan pertsonalizatzeak, emaitzarik unibertsalena ematen du sarritan.

Gurean, Saizarbitoriaren lanak berriz ere lortu du joera baten isla izatea, hitz lauez galdera aristotelikoak plaza-ratu baititu, eta pudore gutxiko biluzte psikikoa burutu. Berak lortu du garai baten ardura zabalduenak egunerokotasunean kokatzea eta sentimendu kotidianoen autopsia burutzea, apal, ironiaz, beraren pertsonaien miserablekerian umorez sakonduz, dramatizatu gabe. Agian, sentimendu hunkigarrienek eta latzenek ere tamaina txikian aztertuta transzendentzia galtzen dutelako. Inmanentzia zer den irakatsi digu.

Egoera politikoaren eragina

Iaz idazleen manifestuei buruz mintzatu nintzen, egoera politiko baten erakusgarri, eta aurten beste gertakari politiko baten eraginaz mintzatu beharra dugu. Hiru lurralde-tan maiatzaren 13an izandako hauteskundeek efektua izan dute gizartean oro har, eta kulturgintzan ere bai, zeharka.

Kanpainan bertan hasi zen joera eta, emaitzak ikusita, a reagoitu egin da kanpainan hautemandakoa. Gero eta zabalagoa da euskal nazionalisten eta bestelako nazionalisten (espainiarren, edo Espainiako bidezidorretik joandako «internazionalisten») arteko amildegia. Biztanle guztiei heldu zaie definitzeko garaia eta nor bere hautua egin du. Sentimenduak arrazonamenduak baino zintzoagoak direnez, euskal hiritarrek erraz jakin genuen non kokatzen den gure nazionaltasuna, poza edo etsipena sentitu baldin bagenuen maiatzaren 14an.

Politikaren panorama dikotomikoak bi ondorio izan du epe laburrean. Bata da erakundeak erradikalizatu egin direla, eta lehenago apal plazaratzen ziren nahiak ageriko azaldu direla. Irakaskuntzan, hizkuntz ereduak berrikus-teaz, unibertsitate lege berriaz eta euskal curriculumaz min-

tzatu izan da ozenago hauteskundeetatik hona. Kulturgintzan, bestalde, behatokiak ezarri dira, dirulaguntza handiagoak agindu dira (ikusiko!) eta agintariak lehen baino entusiasmo handiagoaz azaldu izan dira kultur ekitaldietan.

Bigarren ondorioa da euskal kulturgintza nolabait laisaitu egin dela ikustean Eusko Jaurlaritzan ez zela egongo Partido Popular alderdia agintean. Etxean jokatzeko parada eman zaie sortzaileei eta, agian, zertxobait ahuldu da egileek urteetan erakundeekiko izan duten umezurtz sententzioa. Jakina, amildegiaren beste alboan dagoen kulturgintza, umezurtzago dago orain aurreko garaietan baino, eta bortitzago joko du kultura zentralaren magalera.

Merkatuaren lege krudela

Amaitezko, eta apunte arin gisa, merkatuaz arituko naiz orain. Merkatuaren lege krudelena arintasuna da. Jai orduko zaharra da kultur produktua. Nekez mantentzen daiteke hilabete batzuek merkatuan. Garaiaren zantzu. Merkatuak Polifemoren aseentzintasuna dauka. Eta egileentzat ez da ona. Presiopean idazten da eta behar baino txartoago argitaratzen da, lauzpabost urte argitaratu gabe egon den idazlea komunikabideetako parriletatik kentzen baita. Hor konpon, esan beharko dute egileek, eta askotxok esaten dute, baina hala ere ez da arintzen presioa.

Komunikabideek, bestalde, mitifikatu egiten dute profesionaltasuna. Mitifikatu eta gaiztotu. Idazle profesionala izatea helburu bailitzen agertzen zaigu, eta errotiko akatsa burutzen da kontsideratuz literaturatik bizi ez den idazlea profesionala ez dela. Deditazioa eta diru-iturria nahastu egiten dira, sosak literaturatik jasotzeak bermatuko balu bezala idazleak bere lanarekiko daukan jarrera. Pertzepzio okerra izateaz gain, injustua da.

Ez dakit autengoaren gaia den aipatu berri dugun hau. Ez dut uste, baina hortik doa joera eta, idazleen nomina handitzen den heinean, idazle profesionalak nortzuk diren identifikatzeko joera areagotu egiten da. Hor konpon.¶